

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi római kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés“ szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Szentséges Urunk

XIII. LEO pápa

körlevele

a kath. világ összes patriárkáihoz, primásaihoz, érsekeihez és püspökeihez, kik az apostoli Székkel kegyelemben s egyezésben vannak.)*

Tisztelendő testvérek!

Üdvöt és apostoli áldást!

Az egyház isteni tekintélye ellen indított hosszas és leggyűlötebb harcz eljutott oda, a hová törekedett, hogy tudniillik közös veszéllyel fenyegeti az emberi társadalmat, s különösen az uralkodók hatalmát, a melyen a közjólét leginkább alapszik. — Amit kivált épen korunkban látunk megtörténni. Mert a népek kívánságai ma vakmerőbben torzsalkodnak bármely kormányhatalom ellen, mint valaha, és a féktelenség oly nagy, a lázongások és zavarok oly gyakoriak, hogy nem csak az engedelmességet tagadják meg gyakran az államok vezetőitől, hanem azoknak még személyes biztonsága sem látszik elegendőképen megvédve lenni. Tagadhatatlanul hosszú idő óta munkáltak már arra, hogy a tömeg előtt megvetettek és gyűlöttekké tegyék őket, s midőn az egybehalmozott gyűlölet már nyilt lángokban lobogott fel, elég rövid időközökben ismételve törtek szintugy alattomos cselvetésekkel, mint világos gyilkolási szándékkal az uralkodó fejedelmek életére. Csak nemrég töltötte el rémülettel Európát egyik leghatalmasabb császár iszonytató meggyilkoltatása, s midőn ama gonosztett irtózatossága még folyvást izgatottságban tartja a kedélyeket, már is nem rettegnek elvetemült emberek Európa többi fejedelmei ellen megdöbbenő fenyegetéseket hangoztatni.

A közjót oly szemelláthatólag fenyegető e veszélyek nagy aggodalmat okoznak Nekünk; mert a fejedelmek személyes biztonságát s az államok nyugalmát, valamint a népek jóllétét majd minden órában kockáztatva látjuk. — Pedig a keresztény vallás isteni ereje az államoknak az állandóság és rend oly szilárd alapját kölcsönzé, mihelyt erkölceiket és intézményeiket áthatotta. Egyik nem csekély és nem utolsó gyümölcse ez erőnek a fejedelmek és népek közt fennálló jogok és köteleességek méltányos és bölcs vegyülete. Mert Krisztus parancsai és példái csodaszerű erővel munkálnak arra, hogy mindazok, akik parancsolnak, megtegyék köteleességeiket s egymás között a törekvések ama természetszerű egybevágását és öszhangját ápolják, a mely a közügyek nyugodt és háborítatlan folyását eredményezi. — Minthogy Minket Isten kegyelme a kath. egyház élére állított, mely Krisztus tanítmányainak őre s értelmezője: ennél fogva, Tisztelendő Testvérek, hivatalbeli köteleességünknek tartjuk nyilván említésbe hozni, hogy mit kíván a keresztény igazság mindenkitől e tekintetben; miből egyszersmind az is ki fog tűnni: minő utakon és eszközökkel kell a dolgok ily borzasztó helyzetében az állam jóllétéről gondoskodni.

Noha a nagyravagyás- és makacosság által félrevezetett ember gyakran megkísérlette a kormányhatalom fékszárát lerázni magáról, mindazonáltal odáig soha nem birt eljutni, hogy egyáltalában senkinek ne engedelmeskedjék. Hogy legyen valaki, aki a többi felett álljon, ezt az emberek mindenmű egyesületében és társulatában maga a szükség hozza magával, nehogy a vezető vagy kormányzó főtől megfosztott társulat szétbomoljon és akadályozva legyen a cél elérésében, amelyért keletkezett és alapított. — De ha lehetetlen volt is a politi-

*) A „M. Állam“ magyar fordítása után.

kai hatalmat az államok kebeléből kiküszöbölni, kétséget nem szenved, hogy minden eszközt felhasználták erejének megtörésére és méltóságának csökkentésére, — főleg pedig a XVI. évszázadban, midőn a kártékony ujitási kór oly sok elámitottat ejtett hatalmába. Azon idő óta a tömeg nem csak nagyobb szabadságot törekedett elérni, mint a minő méltányosan megillette, hanem az emberek polgári társadalmának eredete és alakulása is ténylegesen koholt magyarázatra lelt. Sőt azok nyomain indulva, a kik a mult évszázadban bölcsészeknek nevezzék magukat, sokan még az újabb korban is azt állítják, hogy minden hatalom a néptől származik, s akik azt az államban gyakorolják, még pedig oly föltétel alatt, hogy a népnek, mint megbízójoknak akaratát azt ismét megvonhassa tőlök. Más véleményen vannak erre nézve a katolikusok, kik a parancsolási jogot Istentől, mint annak természetes és szükséges kutforrásától, származtatják.

Megjegyezendőnek tartjuk azonban e helyütt azt is, hogy az államok főnökei bizonyos esetekben a nép akaratát és elhatározását szerint választhatók, anélkül, hogy a kath. egyház tanítmánya azzal ellentétben állna vagy azt roszallná. E választás pedig csupán kijelöli az államfőt, de az uralkodói jogokat nem ruházza rája; nem az uralkodást adja át neki, hanem csak meghatározza, hogy ki gyakorolja azt, — A különböző kormányformákról sincsen itt szó; mert semmi ok sincs arra: miért ne helyeselné az egyház akár egynek, akár többeknek kormányzását csak igazságos legyen és a közjóra törekedjék. Miért is a népeknek, a mennyiben az igazság sérelme nélkül történik szabadságukban áll az államok olyan kormányformát adni, mely természeti tulajdonságaiknak vagy őseik intézményei- és szokásainak legjobban megfelel.

Egyébként ami a politikai uralmat illeti: az egyház helyesen tanítja, hogy az Istentől származik; mert ezt a szentírás és a keresztény őskor iratai világosan tanúsítják; különben sem képzelhető tanítmány, mely akár az észszel egyezőbb, akár a fejedelmek és népek jóllétével öszhangzóbb volna.

Valóban, hogy az emberi hatalom kutfeje Istenben keresendő, ezt az ó-szövetség könyvei több helyen világosan bizonyítják. »Általam országolnak a királyok, . . . általam uralkodnak a fejedelmek, és végeznek igazságot a hatalmasok.« (Példab. 8, 15. 16.)

És más helyen: »Hajtsátok ide füleiteket, kik a sokaság felett uralkodtok; . . . mert a hatalom

az Úrtól adatott nektek, és az erő a Felségestől.« (Bölcs. 6, 3. 4.) Ugyanezt olvassuk Sirák fia könyvében: »Minden nemzetnek rendelt (az Isten) kormányzó.« (17, 14.) Ez isteni tanítmánytól az embereket a pogány babona lassankint elidegenítette; mert az valamint sok egyéb dolognak valódi alakját és fogalmát, úgy az uralkodás igazi alakját és szépségét is megrontotta. Utóbb, midőn a keresztény evangelium világossága felragyogott, a hiuság az igazságnak helyet adott, s a minden tekintély eredetének magasztos és isteni elve újra tündökölni kezdett. A római helytartónak, aki kérkedve állítá, hogy neki hatalma van elítélni és elbocsátani, Krisztus Urunk ezt felelé: »Nem volna semmi hatalmad ellenem, ha teneked onnan felülről nem adatott volna.« (Ján. 19, 11.) Sz. Ágoston, e helyet fejtegetvén, így szól: »Tanuljuk meg, a mit ő mondott és apostolai által is tanított, hogy tudniillik nincs hatalom, hanem csak Istentől.« (Tract. DXVC. in Joan. n. 5.) Mert az apostolok hamisítatlan szava Krisztus Jézus tanítmánya és parancsainak képét tükrözé vissza. A rómaikhoz, kik pogány fejedelmek uralma alatt állottak, e fenséges és jelentőséges szavakat írta Pál: »Nincs hatalmasság hanem csak Istentől;« miből mint okból e következtetést vonja: A fejedelem Isten szolgája.« (Rom. 13. 1. 4.)

A szent atyák e tanítmányt, a melyre önmaguk oktatva valának, szorgalmasan igyekeztek vallani és terjeszteni. Sz. Ágoston. (De civ. Dei iib. V. cap. 21.) ezt mondja: »A hatalmat: országot és uralkodást adni, ne tulajdonítsuk másnak, mint az igaz Istennek.« Ugyanez érteményben szól aranyszáju sz. János, (In epist. ad. Rom. homil. XXIII. n. 1.) mondván: »Hogy vannak felsőbbiségek, s hogy némelyek uralkodnak, mások pedig alá vannak rendelve, és nincs minden a véletlennek és önkénynek martalékul vetve, ezt az isteni bölcsesség művének mondom.« Ezt bizonyítja nagy sz. Gergely is, midőn így szól: »Azt valljuk mi, hogy a császároknak és királyoknak a hatalmat az Isten adta.« (Epist. lib. II. epist. 61.) Mi több: a-sz. tanítók ez elveket a természetes ész világával is igyekeztek földeríteni, hogy azok még olyanok előtt is, kik a pusztaság vezetését követik, szükségkép és egyáltalában helyesekül és igazakul tünjenek föl. S valóban, a természet, vagyis inkább a természet alkotója, az Isten követeli, hogy az emberek polgári társadalomban éljenek; ezt bizonyítják: a beszélő-tehetség, a társas élet e leghatályosabb közvetítője, valamint a lélek nagyszámu, veleszületett ösztönei, nemkülönben a sok szükséges

és föltöbb fontos dolog, melyeket egyes emberek elérni nem képesek, — másokkal összekötve és társulva pedig elérnek. Már pedig sem nem létezhetik, sem nem gondolható olyan társulat, melyben valaki ne szabályozza az egyesek akaratát, úgy, hogy a sokból ugyszólván egy legyen, s mindnyájan annak rendje és módja szerint a közös jó előmozdítására buzduljanak. Az Isten tehát úgy akarta, hogy a polgári társadalomban legyen valaki, aki a sokaságnak parancsoljon. — Továbbá az is nagy fontosságu, hogy azok, a kiknek tekintélye az államot vezeti, a polgárokat akkép kényszerithessék az engedelmessegre, hogy büni legyen nekik nem engedelmeskedni. De egy embernek sincs magában vagy magától hatalma a többiek szabad akaratára az uralom hasonló bilincseit vethetni. E hatalom egyedül a mindenek teremőjét és törvényhozóját, az Istent illeti meg; s akik e hatalmat gyakorolják, azt úgy kell gyakorolniok, mint a mellyel Isten ruházta fel őket. »Egy a törvényhozó és bíró, ki elveszthet és megszabadíthat.« (Jak. 4, 12.) Ez a hatalom minden neméről áll. Hogy a papi hatalom istentől ered, ez annyira ismert dolog, hogy a papok az összes népeknél Isten szolgáinak tartatnak és neveztetnek. Hasonlóan a családtyák hatalma is némileg kinyomata és hatalma az Isten tekintélyének, »a kitől minden atyaság neveztetik mennyekben és a földön.« (Ezék 3, 15.) Ily módon a hatalom különböző nemei között csodálandó hasonlatosság áll fenn; mert minden uralomnak és tekintélynek, bárhol van is az, eredete egy és ugyanazon világalkotóban és Urban, az Istenben lelhető fel.

A kik a polgári társadalmat az emberek szabad egyezéséből származtatják, s az uralkodás eredetét ugyanazon forrásra vezetik vissza, azt mondják, hogy mindegyik engedett valamit jogából, s az egyesek szabad akaratából vetették magukatnak hatalma alá, a kire ama jogok teljes összességben átszármaztak. Nagy tévedés azonban, nem látni át, ami oly nyilvánvaló: hogy az emberek, kik nem arra vannak rendeltetve, hogy magányosan kóboroljanak, természetöknél fogva, szabad akaratuk hozzájárulása nélkül, születtek társas életre; ezenfelől a szerződés, melyet hirdetnek, nyilván hamis és koholt, és a politikai hatalomnak nem képes annyi erőt, méltóságot és szilárdságot kölcsönözni, amennyit az állam védelme és a polgárok közös haszna megkíván. E díszeket s mind e segélyeszközöket csak akkor fogja birni a felsőbbbség, ha elfogadtatik,

hogy Istentől, mint legfönségesebb és szentebb kut forrástól veszi eredetét.

(Folyt. köv.)

Kinyilatkoztatás és hitregészlet.

I. Apolló mint Mózes és Messiás.

(Folytatás.)

Apollóról is a hitrege általában azt tartja, hogy ő is csecsemő korában réjjel táplálkozott, mint bárki más.¹⁾ — A valódi Messiásra nézt sem lehet ez iránt semmi kétség; azért mondá a seregéből felszólaló aszszony neki: „Boldog a méh, mely téged hordozott, és az emlök, melyeket szoptál.“²⁾ Voltak azonban olyanok is, kik Apollónak egyszersmind isteni természetét is tekintetbe vévén, azt állíták, hogy ő nectár és ambrosiával táplálkozott,³⁾ a mennyiben a nectár és ambrosia, mint az istenek étele és itala, úgy szerepel a hitregészletben; az isteni kinyilatkoztatásban pedig az angyalok eledelének felel meg, a mely egy a Messiás testével és vérével; s melyről az Apolló által is képviselt Messiás így szóla: Én vagyok az élő kenyér, ki menynyből szálottam alá; ha ki e kenyérből eszik, örök-ké él.⁴⁾

Némelyek szerint Diánán kívül még Asteria nympa is dajkája vala Apollónak;⁵⁾ — de ez is a fentebbiek mellett szól, miután maga Asteria is az örök szüz Istenanyát, Máriát, képviseli a hitregészletben, mint ezt alább láthatni.

Apollónak egyik legnevezetesebb tette az vala, hogy ő ölte meg a Python nevű óriásnagyságu sárkányt: még pedig születése után a negyedik napon.⁶⁾ A Messiásról is meg vala még a paradicsomban jövendölve, hogy ő a kigyó, a sárkány vagyis ördög fejét, hatalmát és erejét megtöröndi; mit ő ezen ígélet után négyezer évvel valóban létesített is. — Itt a négy nappal szembe állított négyezer esztendőről azt kell különösen és jól megjegyeznünk magunknak, hogy az Ur előtt egy nap annyi, mint ezer esztendő s ezer esztendő annyi, mint egy nap.⁷⁾ Ezért mondá már szent Dávid is: „Mielőtt a hegyek termének és alkotnád a földet — világot — öröktől fogva örökké Te vagy létezel, Isten!... Ezer esztendő a te szemed előtt olyan, mind a tegnap, mely elmúlt, és az éjnek egy szakasza.“⁸⁾

Apollóról az is mondatik, hogy ő belészeretett vala Daphnéba, ki örök szüzességének hiv megőrzése tekintetéből az istenektől borostyánna változtatott.⁹⁾ — Mint alább a maga helyén láthatni, maga is jobbára a második, örök szüz Évát, a Messiás anyját helyettesíti; és így tudva az Énekek Énekében szereplő szerelmes-pár kiés milétét, valamint azok egymásiránti viszonyát is:

¹⁾ Callimach. Hymn. in Del. v. 274. ²⁾ Luc. 11. 27. ³⁾ Homer. Hymn. in Apollin. v. 123. ⁴⁾ Ioan. O. 51. 52. ⁵⁾ Spanhem ad Callimach l. cit. ⁶⁾ Hygin. Fab. 140. ⁷⁾ 2. Petri 3. 8. ⁸⁾ Psalm. 89. 2. 4. ⁹⁾ Ovid. Metam. l. 1. v. 452.

épen nincs okunk csudálkozni azon, ha Apolló — Messiás Daphnéba a Messiás anyjába szerelmes volt.

Igen nevezetes a hitregében az is, hogy Apolló egy bizonyos ideig Phaëton nevű fiára bízta vala a nap [szekerének kormányzását, ki azonban fenhéjázó pöffeszkedése és ügyetlensége által lángba borítá az egész földet és így ezer meg ezer baj-, nyomoruság- és szenvedésnek lett okozója; a miért is Jupiter jónak látta az engedetlen fiut villámá val lesujtani. Ezt látva Apollo, maga sem akarta tovább kormányozni a nap szekerét: minek folytán az egész földet rémitő sötétség árasztotta vala el. Ekkor azonban az istenek, és főleg Jupiter, arra birták őt, hogy újból elvállalá e roppant feladatot, melyet az isteneken kívül senki más nem vala képes teljesíteni.¹⁰⁾ — Hogy Phaëton alatt a kevély angyalokon kívül még az első ember, Ádám, is értetődik, azt az itt következő pontok is eléggé igazolják: Phaëton az Apolló fiának nevezetik, mert Ádám is, minden apa és anya nélkül, annak alkotó kezei közül jött ki, „ki által mindenek lettek s ki nélkül semmi sem lett, a mi lett,¹¹⁾ ki nem pedig vala más, mint az Apolló által is jelölt Messiás, a ki mielőtt Ádám, vagy bármi egyéb teremtmény lenne, már volt, mint istenségére nézve az örök Atyával egylényű örök Ige.

Ha továbbá a hitrege azt említi, hogy Apolló Phaëtonra bízta vala egy ideig a nap kormányzását: — az annyit jelent, hogy a most nevezett örök Ige, a Fiu Isten, ki a szentírás értelmében az egek ereit és a föld alapjait alkotá és elrendezé, kezdetben Ádámot az egész föld — majdnem korlátlan urává tevé, hogy hajtsa azt hatalma alá, és uralkodjék a tenger halain, az égi madarakon és minden állatokon, melyek mozognak a földön.¹²⁾ — Igen az Ur csak egy kevéssé tevő kisebbé őt az angyaloknál; dicsőség- és tisztességgel koszoruzván meg őt, s kezei alkotmányai felett urrá rendelvén őt.¹³⁾ Azonban, valaminta hitregében Phaëton úgy az eredeti tiszta valóságban Ádám „midőn tisztességben volna, nem ért meg állapotját, úgy élt, mint az okatlan barmok, — mit a hitrege a Phaëton ügyetlensége által fejez ki — és hasonló lón azokhoz¹⁴⁾ azaz: elköveté az eredeti bűnt, a mely ő rá és minden utódaira nézve lángra gyújtá az örök kárhozott tüzét; felgyújtá keblünkben a roszralvaló hajlam ördögi szikráját, mely azt eszközli, hogy: Látjuk a jót és helyeseljük is, s mégis a roszt követjük. Ugy van; az első bűn, az Ádám bűne gyújtá fel tagjainkban az Isten előtt annyira utálatos, s azért majd vizözönnel, majd pedig kénkőves és tüzes esővel büntetett buja érzékiséget, mely a sátán angyala lévén, szüntelen arczul ver bennünket, hogy az isteni kegyelmek felfuvalkodottakká ne tegyennek minket.

S ha Phaëton ezen vakmerő oktalansága által számtalan mindennemű nyomor- és viszontagságnak lón okozója: úgy Ádám is az ő bűne által az isteni átok és minden testi és lelki nyomor határtalan iszonyúságait

kibocsátá a világra: miért is: „Mindez ideig fohászkozik minden teremtmény a szolgaság alóli váltság után, s még mindig vajudás között létezik,¹⁵⁾ mig „Eljön az Ur napja, mint az éjjeli tolvaj; akkor nagy ropogással szétozlanak az egek, a hőség miatt elolvadnak az elemek, s a föld összeég a rajtalévő alkotmányokkal Azonban új egeket és új földet várunk¹⁶⁾ stb. Mit csodálkozunk tehát, ha a hitrege tudva e fölséges igazságokat, Apollóra, a Messiás e kitünő képviselőjére, alkalmazta azokat; ki valamint az idők teljében az erkölcsi-, úgy a világ végnapján az anyagi világnak is helyreállítója vala, és annak lenni ismertetik?! Avagy szabhatunk-e mi, nyomorult teremtmények, korlátokat a végtelen bölcseségű, jóságú és mindenható Istennek, hogy eddig vagy addig terjedjen említett végtelen tulajdonainak határa, és ne tovább? Vagy mi jelölhetjük-e ki, hogy mely népnek és nemzeteknek mennyit engedjen tudtára juttatni azon magasztos igazságokból, melyeket imádandó szent Fölsége a világ annyi és annyi millióinak megnyugtatására és előkészítésére ő jónak látott kinyilatkoztatni? Nem, ez nem a mi tiszünk; a miénk csak a bámulat, imádás, hódolat, elragadtatás és örök hálaadás az Isten bölcsességének és jóságának ily nagy műveiről.

Ha valakit még az eddig felhozott érv-okok sem voltak volna képesek meggyőzni a felől, hogy a Phaëton által okozott iszonyu tűz és mindent — fölperzselő hévség az eredeti valóságban magával a bűnnel, mint az ördög és Ádám közös művével van kapcsolatban: az fontolja meg a szentírás eme szavait is: „Az . . . angyal kiönté az Isten haragjának csészejét a napra, (Phaëtonnál is ott kezdődik a baj) mely az embereket tüstént hévséggel, mint — valami — tüzzel kezdé kinozni, kik a nagy hévségtől égettétvén, káromlák a csapások bocsátásának hatalmával bíró isteni Fölséget, a helyett, hogy megtértek, s a köteles dicsőítést neki megadták volna. — Egy más — angyal is kiönté csészejét a fenevadállatnak székére, s annak országa — a pokol — sötétségbe borula, s a fájdalom miatt nyelvöket rágják vala, („Ott leszen sírás és fogak csikorgatása“ mondá Jézus) és káromlák az egek Istenét fájdalomai és fekélyeik miatt“ stb. Már azt kérdem én, hogy nincs-e itt eléggé kifejezve az Isten haragjának, a ki Jupiter képeben Phaëton, Ádámot is haragos nyilával, a villámban megtestesíteni szokott isteni átkos ítéletével lesujtá, nincs-e, mondom, kifejezve az Isten haragjának a nappól eredő iszonyu büntetése? nincs-e kefejezve a hitregében is említett iszonyu tűz, a hévség, fájdalom, fekélyek, örökké rágódó férgek, mindennemű nyomorok megtestesítése? nincs-e a hitregében érintett rémitő sötétség, mely a fenevadállat, vagyis az ördög országát, s minden gonoszak örökös kinhelyét, örökre beborítá; mely sötétség országa az első bűn következtében mindnyájunkat elnyelendő vala, hacsak az Apolló által ábrázolt Messiás ismét mindenható kezeibe ragadja az emberi nem végzetes sorsá-

¹⁰⁾ Ovid Metam. 2. o. 105. 381. ¹¹⁾ Joan. 1. 3. ¹²⁾ Genes 1. ¹³⁾ Psalm. 8. ¹⁴⁾ Psalm. 48. 13.

¹⁵⁾ Rom. 8. 22. ¹⁶⁾ 2. Petr. 3. ¹⁷⁾ Apocalyps. 16.

nak örök gyepelőit, mint a hitregében Apolló, s újból helyre nem állítja az Isten és ember közötti szörnyen feldult viszonyt, a szentség és igazság állapotját. S különben is, ki nem emlékszik vissza, hogy minő pokoli sötétséget, minő erkölcsi és vallási alásülyedést idézett vala elé széles e világon az első bűn?

(Folyt. köv.)

T Á R C S A.

Itthonn.

Itt vagyok hát újra vágyaim honába,
Rिंगó bölcsőjököt újra szemem látja;
Megzendül a dal is régi boldogságról,
S a dal érzetere az én ifju lelkem
Szent örömtől lángol.

Jó anyám — éltes bár, mégis ifju lelke —
Reszkető karokkal nyakam átölelte;
Szólana de mért is, könyei beszélnek.
S ennek több értelmét veszem, mint egy ország —
Gyülési beszédnek.

Nevelőatyám is karjaimba zárom,
S látom megújulva széthullott világom...
Örömtias szeme, örömtias arcza
Azt beszélí nékem, hogy atyámtól szívét
Örökségül kapta.

És az öröm hangja fölcseug ajkainkon,
Nincs is a világon oly hely, mint az itthon!..
Addig elbeszéljük viselt dolgainkat,
Míg a késő este nyugalomra készti
Fáradt tagjainkat...
*

Ujra ébred a nap, gyorsabban mint máshol,
Itt a napsugár is nemcsak fénylik — lángol.
Az én kebelemben e szent pillanatban,
Mennyi oly ritkán volt, annyi édes érzet,
Annyi boldogság van.

Fényes, üde a regg, sétálok a kertben,
Nem tudom, mi van ma, azt is elfeledtem...
És mikor a hosszas tünedést megunva
Betérek, látom, hogy ünnepet festett a
Seprű udvarunkra.

Most kezd himbálózni a torony harangja,
A templomba szólít ünnepélyes hangja.
Tudja Isten, hogy van, lelkem is úgy vagy, vonz
Oda, ama helyre hol először léptem
Az Ur oltárához.

Oda vágy, oh oda örömtias lelkem,
Oda el is megyek, oda el kell mennem,
És könyörögni fogok háladá imámban,
Hogy édes enyéim évek multán is majd
Ily örömben lássam,

(Csik-Kozmás, 1877. aug. 5.)

Bodó Ádám.

Csik vészes napjai.

(Történeti beszély.)

(Folytatás.)

III.

A tatár táborban.

„Jön a tatár, jön a tatár!” hangzott mindenfelé s a nép tolongva fut otthagya mindenét csakhogy életét biztosíthassa. „Sz. Mihályon van a tatár tábor”, jaj mindjárt a nyakunkon lesz, nem látja kend hogy füstölög, hogy ég ott az a falu, bár időnk lenne elmenekülhetni, Jézus, Mária ne hagyj el!” Ilyforma kiáltások hallatszottak mindenfelé. Somlyó egy felzavart méhköphöz hasonló képet tár előnkbe, a közeli falvak menekvő lakói s azok is, kiknek sikerült a tatár rablánczok közül elszökni Somlyóra menekültek az Istenanya kegyelemképe előtt irgalom és segélyért könyörögni. A faluban mintha bucsu volna minden ház tele van, a kolostor tágas udvarán és folyosóin nők, gyermekek és aggok helyezkedtek el. A fegyver bíró nép csüggedve, komoran néz a jövő elé, csak egy-egy biztató hang hallszik, de ezt is elnyeli az általános jajveszéklés. A tágas ebédülő terem most is tele van vendégekkel: Felcsik megmenekült nemesei vonultak ide. P. Nizetnek és fraterének van elég tere a kimerült és ellankadt népek lelki és testi vigaszt nyujthatni.

„Valóban csodálatosan menekült meg kegyelem”, szolt Nizet a mellette álló Kálnokyhoz. „Mondja csak szépen kérem hogyan vélekedik, mit tud az alkaptány és családja sorsáról? Vajjon mi érhetette őket?”

„Annak csak Isten ő sz. felsége a megmondhatója” válaszolt az ifju, fájdalomtól rezgő hangon. „A tatároktól épen a menekülni akarás perczében meglepetve, kétségbeesett védelemre szántuk el magunkat. A mi kevés fegyveres hamarjában összefuthatott az alkaptány csapatával a nép menekülését vala fedezendő.

A mit sejtettem bekövetkezett: a tatárok egy csapatja senki által észre nem vétetve megkerüle a sűrű ködben a falut s elvágta a menekülés útját. Mindenfelől körül voltunk véve. A legelszántabban küzdötünk, de minden hiába volt már, a levágott ellenség helyére tiz más lépett; mindinkább szűkülni kezdett a kör, midőn már alig néhányan voltunk a kocsi körül, melyen az alkaptány leánya és nagynénje ültek, az alkaptány oldalába sebet kapott s nemsokára elleneinek hatalmában volt. Midőn láttam, hogy minden küzdelem hiábavaló s hogy jegyesem drága lónámra is rárohantak a pogány rablók, irtózatos düh fogta el keblemet, halálra szántam el magam. Az ellenség leg-sűrűbb tömegére törtem s nem tudom, hogy mikép nemsokára elleneim körén kívül valék. Most a kétségbeesés között mint a villám átjárta agyamat a megmenekülés vágya s azon gondolat, hogy megmenekül-vén valamiképen kiszabadíthatom majd jegyesemet és atyját. Amellett az is eszembe jutott, hogy a khán a nagy váltságdíj reményében, melyet az előkelő foglyoktól nyerni szokott, kimélni fogja őket. Gyorsan ide vágattam, tehát tudván azt, hogy ide gyűlnek a környék fegyveresei.

„Bizzék kegyelmed a jó Istenben, ki az elnyomottak védelmezője s kinek segélye akkor van legközelebb, midőn legnagyobb a szükség, válaszolt a szerzetes. „A tatárok valószínűleg pihenőt tartanak Sz. Mihályon, de holnap bizonyosan itt leendenek. Mindjárt beszélni fogok Didacussal, ha rábirhatnám a tatár táborbai visszamenetelre, ő ottan ügyünknek sokat használhatna s a foglyok sorsán is könnyíthetne. Pista bátyám! fordult egy ott a közelben álló közszekelyhez — menjen keritse valahol meg fr. Didacust sürgősen, ott lesz az udvaron.“ A mi szándéka van tisztelendőségnek ha szabad tudnom?“ kérdé az ifju a szerzetestől.

„Visszaküldem Didacust a tatár táborba. Ugy sem fenyegeti őt most ott veszély, mert a tatár khán kémkedésre küldötte el. Aztán ő a tatár táborban a foglyok sorsán is könnyíthet. „Egy tervem van, mely Isten különös sugallata folytán fogamzott meg agyamban; és ha a tatár táborat valami módon törbe csalhatnók sikerülni is fog az. Most még hallgatok e terv felől, de ha Didacus okosan eljár küldetésében, akkor remélhetni testvereink kiszabadítását és gonosz vendégeink eltávolítását. Mindenekelőtt erély és bátorság. De itt jön éppen Didacus!“

A belépő őszbevegyült férfiú mintegy 50 éves lehetett. Szakála a törökökéhez hasonlóan gondozott, vonásain a szenvedés kinyomata volt kivehető. Nyájasan üdvözlé a patert és a mellette álló ifjat.

„Diacus!“ szólítá meg Nizet „mennyit szenvedtél a hosszú tatár rabság alatt azt nemcsak te érezted, hanem mi is felfogjuk. Isten megengedte a szabadulás perczét is megérned, de a percz, mely szenvedéseidnek véget vetett, ki tudja hány ezer testvér és honfitársaidnak életét és szabadságát végveszélylyel fenyegeti. Te hosszú rabságod alatt megszoktad a tatárok közti életet, birod nyelvéket, sőt a tatár khán kegyét is megnyeréd; honfitársaid szabadsága és életéért merész lépésre kell elszánnod magad. Minden: éltünk, szabadságunk csak a te gyors és eszélyes működésedtől függ. Tervem kivitelére szükségem van önfeláldozó működésedre. A tatár sereg gyáva, mely ha az első támadás nem sikerült, nem igen kísérti meg azt még egyszer. Én tehát az összegyült népet felfogom fegyverezni s ellenállásra buzdítani. Ha egyszer sikerülend a tatárokat megzavarni, miénk a győzelem, mert a nép lelkesedésében ellenállhatlan erőt fog kifejteni. Gyorsan futárokat küldök Alcsikba, hogy menyire lehet, gyorsan segélyünkre siessenek. S mivel pedig a hírek szerint a tatárok eddigelé még csak Szépvizet, Sz. Mihályt dulták fel s kétes vajjon erre vagy Hosszuaszó felé veszik utjokat; te igyekezz arra birni a khánt, hogy erre felé indítsa seregét. Ha egyszer a kelepczében lesz, ha az első támadás sikerülni fog; remélhetjük Isten után testvereink kiszabadítását. Továbbá meghagyom neked keresd fel a foglyok között az alkapitány uramat és leányát, add értésükre, hogy szabadításukon munkálkodunk. Vidd az ifju gróf üdvözlését jegyesének s légy azon, hogy durva

bánásmódtól megkímélve legyen. Ha pedig eljön a döntő pillanat, mely szabadulást vagy halált lesz hozandó a jel-, melylyel tudatni fogod a foglyok hollétét egy kopjára tűzött kereszt legyen. Eredj. Isten és a boldogságos Szűz vezesse lépteidet s őrizzen meg minden veszélytől. Mi pedig gyorsan lássunk a teendők után, előbb azonban folyamodjunk a Mindenhatóhoz, kinek áldása és segélyére oly nagy szükségünk van.

* * *

Hideg zimankos téli regg volt. A hold és a felkelő nap éppen most küzködének a táj birtoka felett, míg végre a holdfény engedni kénytelenítettet, s az aranyárga égboltozatától kelet felől a mindinkább erősödő hajnalpir zománcozta be. Mély csend honol a tájon: a halál és pusztulás rémitő csendje. Még füstölögnek a leégett házak s a lakók? Ki tudja tán szíjra füzve, ki tudja tán hazátlanul bolyanganak vagy éppen kegyetlenül lemészárolva a halál álmát alusszák, melyet még a tatárscorda vad üvöltései sem tudnak megzavarni. Amott egy kutya vonit keservesen, sehogysen tud megbarátkozni az idegen vendégekkel, a jó házőrző is bolyong hazátlanul, gazdáját igyekezvén valahol feltalálhatni. A faluban csend honol, a gazdag zsákmány után mély álomba merültek a tatárok. Elfoglalák a tűz által egészen fel nem emésztett lakókat s oly biztonságban érzik magukat, hogy az egyetlen szál öröm kívül, ki a falu szélén ott áll beburkolódzva tetőtől talpig egy a magyaroktól rakott farkasbőrös bundában, nem tartották érdemesnek figyelő csapatot felállítani. Nagyokat ásitva jár fel s alá a tatár eléggé kényelmetlennek találván helyzetét, miről olykor-olykor szitkozódó kifakadásai is tanuskodnak. De majd megáll, szeméit mezőn egy sötétlő pont felé irányozván, mely a messziség kódében közeledni látszik. Majd kopjáját hajtásra készen tartván a mindinkább közeledő pont felé inkább a félelem, mint a bátorság hangján így kiáltott:

„Ki vagy? szólj! mert különben mindjárt széthasítom koponyádat!“ „Ne bolondozz Juszuf.“ hát nem ismersz?“ szolt a jövevény tatár nyelven. „Te vagy-e Ali! Kit is látna igazán ebben a szörnyű időben! Szempilláimra jégcsapok nőttek, bajuszom, szakállom egy jégtömeg. Köszönd meg, hogy korán szólottál, mert különben rég a paradicsomban lennél. Hol, merre jársz te ilyenkor? Nem maradhattál nyugton gyaur házak falai között?“

„Hm Juszuf, biz én is szivesebben nyugtatnám fáradt csontjaimat meleg bundák között, minthogy itt koválygok e szörnyű hidegben. Csuda, hogy a hideg mellett még a farkasok meg nem ettek Külömben van elég gyaur hulla, ti látom jól igyekeztetek kielégíteni étvágytokat. Hát te nem tudod, hogy a khán, kit Isten éltessen kémkedni küldött a hitetlen magyarok közé? Alig menekülhettem meg körmeik közül! Nincs egy korty melegítőd abban a kulacsban?“

(Folytatás köv.)

Kisebb közlemények.

— Vizsga a gy.-szentmiklósi „Fogarasy“-leánynöveldeben.

Végig hallgatva a helybeli „Fogarasy“-leánynövelde vizsgáit, önkéntelenül eszembe jutott egy híres francia író ezen merész állítása: „A tizenyolczadik század végével a nő mentette meg a katholicismust Franciaországban, a tizenkilencedik század végével szinte a nő fogja azt megmenteni Európában.“ S tapasztalva a tarsadalom majdnem minden rétegében mutatkozó közönyösséget, sőt ellenszenvet az egyház s annak józan tana, elvei iránt, s tapasztalva másfelől az egyház gondoskodása folytán nagy lendületet nyert növevelést, igazat kell adnunk ezen állításnak. Igazán jól esik minden nemesen érző szívnek látni, hogy vannak helyek, hol tudomány és tiszta erkölcs, szivnemesség együtt ápoltatik és fejlesztetik. Ilyen a többi közt a gy.-szentmiklósi irgalmas nővérek zárdája, mely létét Erdély érdemekben megőszült főpásztorának Dr. Fogarasy Mihály ő nagyméltóságának köszöni. Csak az tudja kellőleg, valódiilag méltányolni nagy püspökünknek ezen áldozatát, ki tudja, hogy mily állapotban volt itt a növelde felállításá előtt a leánynövelés.

A világtól majdnem egészen elzárva, hegyek közé szorítva csak egy-egy feltűnő kedvező anyagi állapotban lévő szülő adhatott leánygyermekének állásához illő nevelést, a többinek meg kellett elégednie, ha leánygyermeké egy kissé olvasni és írni megtanult, sőt még ennél is kevesebbel. Most pedig örvend s örvendhet is minden tanügybarát, midőn az irg. nővérek iskolájában a legszegényebb székely leányka szájából is értelmes, szabatos feleletet hall s látja helyesen írni s a növendékeknek minden mozdulatából szerénység, szenteség, ártatlanság sugárzik ki. Valódi élvezet a növeldei vizsgákat végig hallgatni. Hosszu ivatek lehetni leírni csak azon tapasztalattal is, melyet a figyelmes hallgató egy vizsga alkalmával szerez, — öröm szemlélni azt a csint, rendet, tisztaságot, melyet az ember ott tapasztal, — de tudva, hogy a „Közművelődés“ becses társulati lap sok fontos közlendő cikkre vár, azért csak egyes vonásokban kívántam jelezni a nevezett növelde vizsgáján tapasztaltakat. Ez évben a vizsgák június hó 27-én és 28-án tartattak, nagyszámu hallgatóság előtt, egy nagy terem zsufolásig telve volt. Mindenkinek arczáról öröm s megleledés sugárzott. Bámulnunk kell az angyal lelkü sororok odaadó tevékenységét, buzgalmát, hogy hárman oly nagy számu leánykával oly nagy eredményt tudnak felmutatni; — főleg ha elgondoljuk, hogy miként gondolkoznak a szülők nagyobb része még most is „minek tanulsz, minek tanulsz, minek jársz annyit iskolába? Nem lesz belőled sem pap, sem hivatalnok.“ — Még egy kis idő kell, míg a népet, különösen a székely népet egészen megnyerjük az iskolának. Ily körülmények között oly nagy eredményt csak azok mutathatnak fel, kik nem anyagi érdekért, nem hiu emberi dicséretért munkálkodnak, hanem Istenért; csak azok, kiknek jelszavuk: „Min-

dent Isten nagyobb dicsőségére!“ Ha mind ily kezekbe látnók a jövő némdzék nevelését letéve, akkor nem kellene a jövő felett aggódnunk

Azon dicső egyház nagy pedig, ki ily századok s ezredekre kiható-nevelő intézetet adott szülővárosának, élete alkonyán már csak ezen egy áldozatára gondolva is a legnagyobb vigasztal telhetik el, mert meglehet győződve, hogy százak és ezrek esdik számára naponkint az ég bőséges áldását.

Egy tanügybarát.

— A csiki ált. rom. kath. tanítóegyesület

folyó hó 4-én Csik-Somlyón tartotta meg évi közgyűlését. A szép számmal megjelent egyesületi tagokat elnök Földes József üdvözölve; tanácskozásaira az Ég áldását kérve — a gyűlést megnyitja. Tárgyai: Ftdő dr. Fogarasy Mihály erdélyi püspök ur ő nagyméltósága által az egyesülethez intézett magas leiratoknak felolvasása. E leiratokban ő Excja, míg egyrésztől az egyletnek buzgó munkálkodásáért, elismerést szavaz; másrésztől a tervben levő erdélyegyházmegeyi kath. tanító-egyleteknek szövetkezését: mint a kath. tanügy felvirágoztatására irányuló nemes törekvést, nagybecsű támogatásában részesíteni méltóztatik. — Ezután a gyűlés jegyzője felolvassa a mult közgyűlés jegyzőkönyvét. Egyuttal referál a lefolyt egyesületi évről. A fiókgyűlésekben tartott jobbnál jobb gyakorlati tanításoknak, szakképzettségéről tanuskodó neveléstudományi értekezésekné oly szép számát tárja föl, mely a csiki nevelésügynek mindig becsületére válik; a mely a tanügy ohajtott jövőjét rohamosan igyekszik jelenné tenni. A fiókokban kitűzött 5-5 forint pályadíjak közül az alcsikkit Baka János csik-szentmártoni tanító nyerte el; a felcsikkit Veres Lajos csik-szeredai tanító. Ezt követi a könyvtárnoki jelentés, mely hasonlóan az egylet szeleme haladására mutat. Majd a pénztárnoki jelentésre kerül a sor. Ez ellentétben a fentebbi jelentésekkel, sivar pénzügyi viszonyokat tüntet fel. Ennek oka a tagsági díjnak pontatlan befizetésében rejlik. Jövöre nézt az ily pontatlanságok megszüntetéséről gondoskodva van. (Ha ugyan használ valamit!) E sivar pénzügyi viszonyainkból támadt aggodalmakat elfeledteté Kovács Gy. főgymnasiumi tanár írásbeli értekezése: „A három első század nevelésügyé“-ről. E kitünő gondolat, szakavatott tollal szerkesztett művet élénk érdeklődéssel hallgatta végig a gyűlés, mit azáltal is bebizonyított: hogy szerzőjét harsány éljenzésben részesíté. A gyűlés egyik érdekes részét képezte a közgyűlés által hirdetett pályázat eredményének eldöntése. Pályázat tétele ez: „Dolgoztassék ki gyakorlati leczkében egy a IV. oszt. szánt természetrajzi olvasmány tárgy és alaki tekintetben.“ Pályadíj: 10 frt. E tételre három munka érkezett be. A kritika, mely ezen művekre vonatkozott: méltán vall a kritikusok szakértelmére és lelkiismeretes eljárására. A pályadíjt elnyerte: Spaller József tanító. — Végül pedig, számos indítványok tétele után, a gyűlés véget ért. Isten áldása kísérvé továbbra is e hasznosan munkálkodó egylet nemes törekvéseinket!

Spaller József.

Irodalom.

Az „erdélyi rom. kath. irodalmi társulat“ újból kitűzött pályatételerei:

1. A modern költészet kritikája tudományos, bölcsészeti, vallás-erkölcsi, társadalmi és népeleti szempontból tárgyalva.

2. Népünk uralkodó hibái s a hibák gyógszerei, melyek intettel különösen az iszákosság-káromkodás-babonavallási közömbösség és az ezekből származó erkölcsi és anyagi sülyedésre.

3. Jó irányú népies elbeszélés a népelet köréből.

A pályamunkák, melyek ad minimum 3 nyomtatott ivre kell hogy terjedjenek 1881. december 31-ig a szerző nevét rejtő jelígelés levélke kíséretében az „erd. rom. kath. irodalmi társulat“ elnökségéhez Gyula-fehérvárra küldendők. A pályadíj csak absolut becsü munkáért adatik ki. A pályanyertes munka a társulat tulajdona marad, mely a fölött szabadon rendelkezik. Mindenik tétel jutalma 20 frt. Pályázhatnak az irodalmi társulat tagjai.

Az „erd. rom. kath. irod. társulat“ nevében

Dr. Tódor József,

társ. titkár.

— Megjelent és beküldetett művek:

1. **A jegyző leánya**, elbeszélés. Irta Lady Fullerton Georgina. Németre szabadon fordítá a szerzőnő engedélyével Kied Paula. Magyaritá a kalocsai növénydákpapság „Sz. Ágoston egylete.“ Ára ?

2. **A mezőgazdagság elemei**, népiskolák számára. Irta Csik János. Kiadja: az „aradi gazdagsági egyesület“. II. füzet. Külső gazdaság. A gazdasági növények okszerű természetes módja. A szöveg közé nyomott gazd. eszközök ábráival. Ára 12 kr. III. füzet Belső gazdaság. Állattenyésztés. Ára 12 kr.

3. Havi folyóirat: **Jézus szent szívének hírnöke**. Szerkeszti és kiadja Molnár János, esztergomvizivárosi plebános s az „Isten ígéje“ szerkesztője. Igen kedves alaku és kenetteljes tartalmu folyóirat ez, mely már a 15-ik évfolyamot futja, s minthogy az idén a juliusi az első szám, az előfizetési díj a jelen évre csupán 1 frt.

4. Megrendelési felhívás: Fonyó Pál, képezdei és népiskolai hitelemzőtől ily című munkára: „**Magyarított elemi katékismus**“ vagy módszertanilag kidolgozott hitelemzések a római katolikus népiskolák II. osztálya számára. — A kik ismerik és bírják a megjelent két füzetet bizonyára sietni fognak e kiegészítő részt is megszerezni.

A napi események köréből.

— Masson egy szegény gyármunkásnak a fia, kit a természet azon kiváló észtehetséggel ruházott föl, hogy az aczéltoll fölta lálója leg en, a napokban Birminghamban meghalt. Szegény szülk gyermeke volt, de találánya után milliókra menő vagyont szerzett, melyből azonban egész haláláig nagyon sokat áldozott jótékony czélokra.

— Garfield az északamerikai egyesült államok elnöke ellen egy Guiteau nevű rajongó fiatal ember véres merényletet követett el jul. 2-án reggel, mert a marseillei consulatusi állásra nem ő neveztetett ki. A gyilkos fegyvere talált, Garfield súlyosan megsebesült, azonban a legujabb orvosi jelentések szerint állapota jobbra fordult és felgyógyulásához nagy a remény. — Denique legyen az a legdurvább absolutismus alatt nyögő orosz birodalom mindenható czárja, vagy művelt alkotmányos ország hatalmas császára avagy királya, vagy épen egy szabad körtársaságnak szabadonkötökáratall választott elnöke csak rápuskázna kimélet és válogatás nélkül. Hogy is mondja csak sz, Atyánk legujabbi „Diuturnum illud“ című encyclicájában: „Ama folytonos és ádáz harc, mely az Egyház isteni tekintélye ellen régóta vivatik, ma már oda fejlődött, a hová oly lázas siettséggel törekedett: t. i. az emberi társadalomnak, főképen pedig a polgári hatalom- és tekintélynek, — melyben a közjólét egyedüli biztos alapját bírja, — közös végveszedelmévé... Mert ma már oly féktelen a szabadság, oly gyakorlati a zavarok és nyílt lázadások, hogy azoktól, kik a közügyek élén állanak, nemcsak megtagadtatik az engedelmesség, hanem még életök is folytonos veszélynek van kitéve.“ Da nobis Domine, quam mundus dare non potest, pacem!

— A t. cz. szülék és gyámokhoz a budapesti állami közép ipartanoda igazgatóságától. Azon szülék és gyámok — a kik gyermekeiket a jövő tanévre az állami közép ipartanodába felvétetni kívánják — felkéretnek, hogy őket saját érdekökben a két havi nyári szünidő alatt gyakorlati ügyesség szerzhete végett műhelyekben helyezték el; mert ezután a szabályzatok értelmében felvételnél a gyakorlati előképzés is mint szigorubbán kívánatik.

— 204—1881., t. 105.sz. Pályázat rajztanári állomásra. A brassói rom. kath. főgymnasiumnál megürült mértnai és szabadkézi rajztanári nyugdíjas állomásra, melylyel az első és második osztályban a számtan előadása is össze van kapcsolva. — vizsgázott tanárok részére 600 frt. három próba év után 800 frt évi fizetéssel, és 100 frt szálláspénzzel ezennel pályázat nyitattik, a pályázati folyamodványok kellően felszerelve folyó évi augusztus 8-dik napjáig beküldendők az erdélyi rom. kath. Status igazgató tanácsához Kolozsvárra. Az erd. rom. Status igazgatótanácsától. Kolozsvárt, julius hó 1-én 1881. Pál Sándor alelnök. ifj. Filker Elek. titkár.

Kiadja: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. Szerkeszőbizottság. Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA Szerkesztőtársak. BALOGH IGNÁ CZ, CSERNI BÉLA, CSISZÉR JÁNOS, Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Nyomatott a püsp lyc. gyössajtóján Gyulafehérvárt. (Klüger B-nál.)